

Litteratur

Fil. dr ARVID FREDBORG:

En rebell

Vid valen i Storbritannien år 1950 lyckades en ung Labour-man, journalisten Desmond Donnelly, slå ut den konservative Gwilym Lloyd-George, son till den store liberale ledaren, i valkretsen Pembroke i Wales. Det skedde med knappa 129 röster men avvek från den allmänna tendensen vid valet, där de konservativa som bekant gjorde stora vinster.

Sedan dess har Donnelly representerat Pembroke och med ständigt ökande majoritet. En orsak torde ha varit, att han befunnit sig på Labours yttersta högerflygel och därför fått röster, som eljest skulle ha tillfallit tory-kandidaterna. En annan har varit, att han icke är en dussin-parlamentariker utan en originell, självständigt tänkande och frispråkig person.

Länge betraktades han som en av de lovande unga begåvningarna inom arbetarpartiet och hade goda relationer till dess ledare Hugh Gaitskell. Dennes död innebar emellertid slutet på Donnellys utsikter och förhoppningar. Ty mellan honom och den nye ledaren, Harold Wilson, rådde redan från början en intensiv, ömsesidig ovilja. Vid kabinetsbildningen i oktober 1964 blev Donnelly därför naturligt nog förbigången. Redan några månader senare befann han sig i öppen konflikt med partiledaren. Det gällde järn- och stålsocialiseringen, som Wilson för att behaga vänsterflygeln trumfades igenom, och som Donnelly ansåg hörde till förra seklets politiska arsenal.

Sedan dess ha de båda varit dödsfiender. Premiärministern retade sig på Donnellys frispråkighet och brist på respekt för Wilson själv. Det var icke roligt för denne att få höra, att han icke var den originella begåvning, som han själv — och till en början också de flesta andra — trodde, ja att han över huvud taget vore en diskutabel person, vars enda verkliga styrka vore slagfärdighet i debatten. Premiärministerns humör torde icke ha blivit bättre, sedan vad som länge

var en ropandes röst i öknen svällt till en mäktig kör. Men att kasta ut den obekväme kritikern var svårt med tanke på det starka stöd denne hade hos den lokala partiorganisationen i Pembroke.

Så småningom fann Donnelly dock själv sin situation ohållbar. Dels riskerade han att dragas med i det allmänna débâcle, som vore att vänta, när Wilson en gång tvingas att underkasta sig väljarnas dom, dels ansåg han, att hans eget parti överlevt sig självt. Vad Storbritannien behövde, menade Donnelly, vore ett radikalt alternativ till tories, som icke dominerades eller rättare sagt ständigt komprometterades av en grupp extremister, som i regel till och med stodo till vänster om kommunisterna.

Men det visade sig svårt att få en tillräckligt "stark" anledning att lämna partiet. Donnelly tog löftesbrotten i Fjärran Östern och Främre Orienten till orsak att "resign the whip" den 18 januari i år. Han blev formellt utkastad ur arbetarpartiet några månader senare. Sedan dess har han ägnat sig åt att propagera för ett nytt radikalt parti och attackera sin fiende Wilson.

Det senare har bl.a skett i en bok, som fått sin titel efter bibelns berättelse om svinahjorden, som blint rusade mot stupet (*Desmond Donnelly, Gadarene '68*. William Kimber, London 1968, 21 sh.). Det är icke en av Donnellys bästa. Hans arbete om det kalla kriget, "Struggle for the World", är i en helt annan klass. "Gadarene '68" är bitvis en pamflett mot en personlig fiende och använder en ton, som rätt väl överensstämmer med den, som Wilson själv begagnar. Det är synd, ty boken innehåller också åtskilliga intressanta upplysningar och skarpa iakttagelser.

Man måste hålla med om att Wilson gjorde en katastrofal dumhet när han för att skada de konservativa påstod, att Storbritannien stod på gränsen till konkurs, när Labour övertog regeringen hösten 1964. Utlandet

trodde honom! Det är också föga att invända mot Donnellys drastiska beskrivning av fortsättningen, hur premiärministern gick till den motsatta ytterligheten och målade det ekonomiska läget i ljusaste färger, som icke på något sätt hade täckning i verkligheten — allt för att vinna valen år 1966. Att den andra regeringen Wilson drabbats av en enda kedja av katastrofala misslyckanden tillskriver förf. med rätta den omständigheten, att det saknas f ö r t r o e n d e. Han lägger ansvaret främst på premiärministern, som han till och med jämför med lord North, som genom oskicklighet förlorade Förenade staterna och gått till historien som Storbritanniens sämste premiärminister.

Det är inget tvivel om att den nuvarande regeringschefen har en stor del av ansvaret

för läget i Storbritannien. Det är också svårt att se någon större förbättring, så länge han sitter. Men ansvaret måste delas av flera andra inom och utom partiet. Hur kunde det komma sig, att så många så länge föllo för hans rätt enkla självreklam? Hur kunde det komma sig, att han ansågs vara ekonom? Donnelly påpekar med rätta, att han är statistiker, vilket är något annat. Men förf. kunde ha begagnat storsläggen litet mindre och den brittiska metoden att operera med understatements litet mer. Han kunde också ha tillagt, att lord Norths sentima efterföljare, Harold Wilson, fått betala för att han är för liten för den uppgift, som hans brinnande ärelystnad lockade honom att eftersträva.

Fil. dr. ÅKE THULSTRUP:

Baltragedin

Två läsare av Svensk Tidskrift, av namnen att döma bägge f.d. lettiska medborgare, har gjort mig uppmärksam på en felaktighet i den uppsats om Osvalds Freivalds "De internerade balternas tragedi i Sverige år 1945—1946" som jag publicerade i denna tidskrifts 2:a nr för i år. Jag skriver där på s. 157, att Stalin i juli 1940 lät anställa folkomröstningar i Estland, Lettland och Litauen, varvid "enligt officiella sovjetuppgifter" mycket starka majoriteter uttalade sig för de tre ländernas anslutning till Sovjetunionen. Mina kritiker invänder med rätta, att det nämnda valet inte var en folkomröstning utan gällde tillsättandet av deputerade

i nationalförsamlingar och att frågan om ev. anslutning till Sovjetunionen över huvud taget inte togs upp på de överallt fungerande "enhetslistornas" program. Besluten om anslutning till den mäktiga grannen träffades därför formellt inte genom själva valutslaget utan av de sålunda valda nationalförsamlingarna.

Att dessa val och beslut helt och hållet dikterades av de sovjetmyndigheter som redan i juli 1940 höll de tre baltiska republikerna militärt besatta har naturligtvis aldrig bestritts vare sig av mig eller någon annan människa som har uttalat sig i dessa frågor i god tro.